

Minder bekende locaties in Gent

'T GANGSKEN en de eerste Gentse theaterzalen

Daniël Van Ryssel

Het 'Drooch Collegiken ofte Gancxen' was een bij- of achtergebouw van het huis van Lucas van Brantegem, de grote 'herberg' Hof van Herzele, gelegen op het huidige Sint-Baafspein. Het kon bereikt worden via een smalle gang of straatje dat wel eens 'den ganck van tRoosencransken' werd geheten en in de Mageleinstraat uitgeeft, nagenoeg recht tegenover de Bennesteeg, vandaar de naam. Daar was ook een café die 't Gangsken heette.

In het gebouw, 't Gangsken, een schouwburg, ongeveer tien meter breed, werden vanaf 1666, misschien zelfs eerder, voorstellingen gegeven door Franse gezelschappen. In de *Gendtsche Posttjdinghe* van 1686 verscheen de volgende aankondiging van een voorstelling gegeven door 'Den bloyenden Lauwrier': 'Alle hoe wel het eenen Pattacon verheyst, om gezien te zijn, vragen niet meer dan eenen schellinck inden Back, 4 stuyvers op de logien, 2 stuyvers om te staen.' Met 'den Back' werden zitplaatsen op de begane grond bedoeld, omheind met een houten afsluiting; de staanplaatsen zouden zich daarachter hebben bevonden. Het is niet helemaal duidelijk wat werd bedoeld met de plaatsen 'op de logien'. De prijsverschillen waren aanzienlijk: een patakon (patagon) vertegenwoordigde 96 groten Vlaams (de rekeneenheid), een schelling hield er 12 in en een stuiver was twee groten waard. Een metselaarsdiender streek in die tijd ongeveer 30 groten aan dagloon op.

In 1717-1718 werd de toneelzaal het Gangsken gerenoveerd. Aanleiding daartoe was de brand die op 16 december 1715 de Sint-Sebastiaansschouwburg, gelegen op de Kouter, in de as legde. Deze schouwburg, die uit 1698 dateerde, werd volledig verwoest en het duurde tot 1737 vooraleer de schuttersgilde Sint-Sebastiaan een nieuwe schouwburg bouwde. Het Gangsken was tussen 1716 en 1737 dan ook de enige schouwburg in Gent waar Vlaamse en vreemde opera- en toneelgezelschappen hun opvoeringen konden geven. In de *Gendtsche Posttjdinghe* van 13 januari 1716 verscheen het bericht: 'Men laet

een ieghelijck (iedereen) weten dat men van meyninghe is de oude Comediant Camer in de Magdelijnstrate ghe-naemt het Gancxken, soodanigh in staet te stellen dat alle eerlijcke en treffelijcke Persoonen aldaer met ghenoeghen sul-len gheplaceert worden, en alle eerlijcke Comedianten hunne vertooninghen en Comedien naer wensch sullen connen effectueren.'

Na de restauratie beschikte 't Gangsken over balkons, loges en een galerij. Er waren zelfs plaatsen voorzien op de scène zelf. Lucas van Brantegem kwam tussen in de kosten, niet met commerciële bedoelingen, maar uit liefde voor de toneelspeelkunst. Als eigenaar van het gebouw ontving hij 16 procent van de inkomsten. Dezelfde van Brantegem schonk bovendien belangrijke sommen aan rederijkerskamer De Fonteine. Hij werd lid van die kamer in 1719. De Fonteine beschikte over een eigen kapel in de Sint-Niklaaskerk. In het begin van de 18de eeuw had ze haar lokaal in 'Het Wapen van Spanje' in de Hoogpoort, maar vanaf 1716 hield ze haar toneelvoorstellingen en vanaf 1717 ook haar vergaderingen en dichtwedstrijden in 't Gangsken. De vergaderingen en voorstellingen hadden gewoonlijk op zondagnamiddag plaats en begonnen om 15 u. Het eerste stuk dat er door De Fonteine werd opgevoerd, was 'Ter-sides' van Cornelis De Bie. De Fonteine verbond er zich toe de goede orde te zullen onderhouden en van elke keer een patakon te schenken aan de Stede-lijke Armenkamer ten behoeve van de armen van de stad.

In het jaar 1736 bouwde de Sint-Sebastiaansgilde een nieuwe schouwburg op haar terrein aan de Kouter, waar het oude theater had gestaan. Bovendien bekwam Sint-Sebastiaan van de schepenen van de Keure een belangrijk voorrecht. Het werd verboden voorstellingen of publieke bals te organiseren in een ander gebouw dan in hun nieuwe schouwburg op de Kouter, tenzij met hun toestemming. Dit monopolie betekende de doodsteek voor het Gangsken. Het gebouw werd in 1749 te koop gesteld. In de Gazette van Gent werd het aangeduid als het 'Gancxken', huis in (of met toegang in) de 'Majoleinstraat'. Enige tijd is het in huur gehouden door de Gentse wijnhandelaars, later werd het een herberg. De Fonteine zou op het einde van de 18de eeuw een nieuwe toneelzaal op de Houtlei inrichten: de Parnassus.

Een vraag van de redactie: waar precies?

In de 19de eeuw werd het gebouw van 't Gangsken gesloopt. Op diezelfde plek of daar ergens, is er nu een aangenaam binnenpleintje met een terras van het restaurant Hof van Herzele, dat vanuit de Mageleinstraat, Lange en Korte Kruisstraat en het Sint-Baafsplein kan bereikt worden. Ondanks herhaalde

pogingen slaagden we er niet in het theatertje precies te lokaliseren. Kunnen onze lezers helpen?

Literatuur en bronnen

Resolutieboeken van De Fonteine 1700-1796.

Ph. Blommaert, Ph. (1847), *Geschiedenis der Rhetorijkkamer: De Fonteine*. Gent.

De Potter, F. (1888), *Gent van den oudsten tijd tot heden*, deel vijf, p. 129-133.

Claeys, P. (1892), *Histoire du Théâtre à Gand*. 3 delen, 1892.

Van Besien, F. (2005), De Fonteine in de eerste helft van de achttiende eeuw. In: *De Fonteine, Jaarboek*.

Souffreau, J.L. (s.d.) 3500 huisnamen te Gent en elders vermeld in de *Gazette van Gendt 1749-1800*. Aankondiging op 18 september 1749.

Afb. 1 en 2. Was dit de toegang in de Mageleinstraat? (eigen verz. foto 2015). Het theatertje bij de afbraak (foto uit 1892, Stadsarchief Gent, collectie SCMS nr. 3825).